

**Aplikační problémy
v problematice dětí
ohrožených týráním,
zneužíváním
a zanedbáváním**

**Závěry odborného kulatého stolu
16. 7. 2020**

Aplikační problémy v problematice dětí ohrožených týráním, zneužíváním a zanedbáváním – závěry odborného kulatého stolu 16. 7. 2020

Realizátor: Nadace Sirius

Autoři zprávy: Kamila Badová, Dana Lipová

Nadace Sirius je soukromá nadace založená v roce 2008, její činnost je zaměřena na pomoc znevýhodněným dětem. Nadaci vedou a plně financují manželé Radka a Jiří Šmejcovi. Nadace podporuje širokou škálu projektů, které pomáhají ohroženým dětem a jejich rodinám. Většinou se zaměřuje na systematické, dlouhodobé řešení problémů, které spadají do sféry prevence ohrožení dítěte a jeho rodiny, náhradní rodinné péče a do oblasti podpory zdravotně znevýhodněných dětí. Prostřednictvím pravidelně vypisovaných grantových řízení rovněž podporuje aktivity jiných neziskových organizací, které se danou problematikou zabývají.

Nadace také dlouhodobě spolupracuje s Mezinárodním filmovým festivalem Karlovy Vary na realizaci festivalové sekce Lidé odvedle, věnované filmům s tematikou zdravotního postižení.

V roce 2017 spustila Nadace Sirius projekt nazvaný Patron dětí, který je zaměřen na přímou pomoc potřebným dětem formou adresných veřejných sbírek.

Více o nadaci: www.nadacesirius.cz

OBSAH

1. Úvod.....	3
2. Vymezení problémové oblasti	4
3. Definované problémy	5
3.1. Identifikace ohroženého dítěte	5
3.2. Oznámení	6
3.3. Vyhodnocení ohrožení dítěte.....	7
3.4. Podání podnětu na policii	9
3.5. Vyšetřování.....	9
3.6. Zahájení řízení před soudem.....	13
3.7. Opatrovnické řízení.....	14
3.8. Trestní řízení	14
3.9. Rozsudek	19
3.10. Další problémy	20
4. SHRUTÍ.....	22

1. Úvod

Nadace Sirius v červenci 2020 zrealizovala kulatý stůl k problematice dětí ohrožených týráním, zneužíváním a zanedbáváním v České republice a navázala tak na interní zprávu „Identifikace slabých míst a příležitostí pro zlepšení systému ochrany dětí ohrožených zneužíváním, týráním a zanedbáváním v České republice¹“ (Nadace Sirius, květen 2020), která popisuje slabá místa systému napříč problematikou a ukazuje její rozsáhlost.

Cílem kulatého stolu bylo poukázat na aplikační problémy zákonů v praxi s následnými negativními dopady na dětské oběti. Přestože se aplikační problémy v praxi nedotýkají „pouze“ dětí, s ohledem na statut Nadace Sirius, která má ve středu zájmu dítě, byla předmětem diskuse zejména ochrana ohroženého dítěte.

Vzhledem k omezené časové dotaci setkání a rozsáhlosti problematiky byla diskuse zaměřena zejména na popis a identifikaci aplikačních problémů v praxi, nikoliv na hledání řešení. Přestože primárně byla v plánu diskuse zaměřená směrem k aplikačním problémům legislativního charakteru, díky úzké provázanosti problémů v praxi byla předmětem diskuse i celá řada neprávních problémů a otázek souvisejících s problematikou dětí ohrožených týráním, zneužíváním a zanedbáváním.

Pro snadnější uchopení tématu byla diskuse vedena dle struktury procesu, tzn. fáze podezření, fáze přípravného řízení a fáze řízení před soudem.

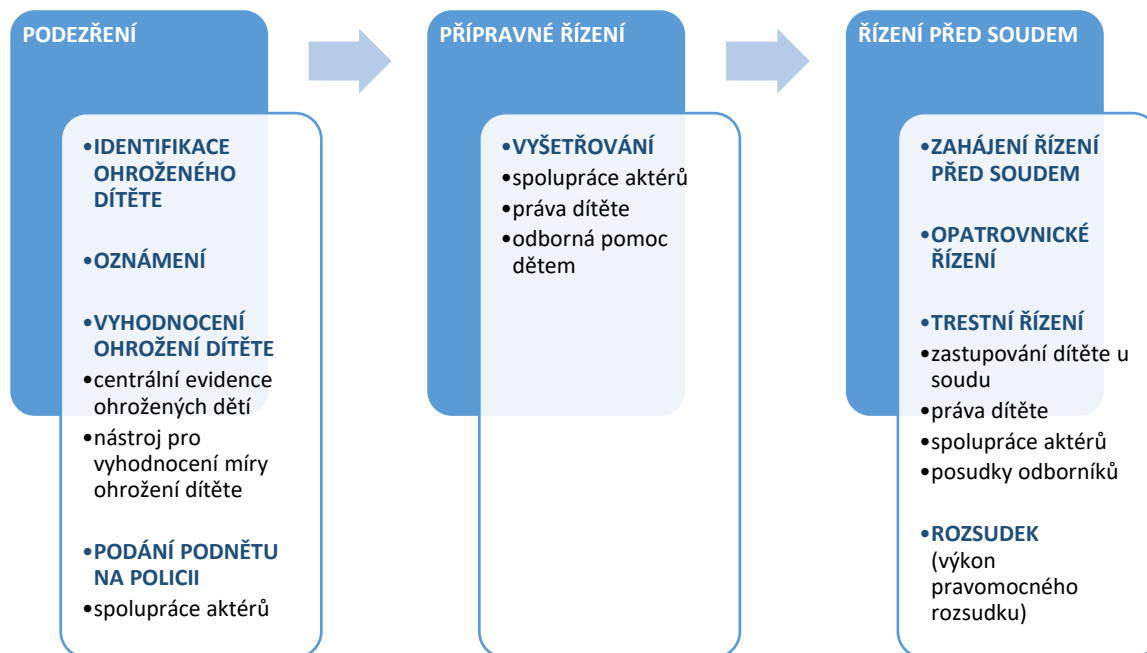
Kulatého stolu se zúčastnili odborníci napříč problematikou včetně zástupců Ministerstva spravedlnosti ČR, jmenovitě:

JUDr. Cetlová Klára (náměstkyně sekce dohledu a justice ministerstva spravedlnosti), **JUDr. Richter Martin** (ředitel odboru insolvenčního a soudních znalců), **PhDr. Dušková Zora** (psycholožka, ředitelka Dětského krizového centra), **Mgr. Kvášová Barbora** (státní zástupkyně), **PhDr. Machková (Fraňková) Alexandra** (klinická dětská psycholožka, psychoterapeutka), **mjr. Mgr. Machuta Jan** (kriminalista, vyšetřovatel, vedoucí mravnostního oddělení Krajského ředitelství PČR hl. m. Prahy), **Mgr. Michalcová Andrea** (sociální pracovnice, vedoucí oddělení péče o rodinu a děti), **Mgr. Polák Vladimír** (opatrovnický soudce, místopředseda Krajského soudu v Ústí nad Labem), **Prof. PhDr. Ptáček Radek, Ph.D.** (klinický psycholog, psychoterapeut, ex-soudní znalec), **JUDr. Ing. Spoustová Ivana, Ph.D.** (advokáta specializující se na rodinné právo) a zástupci Nadace Sirius – **Badová Kamila** (projektová manažerka), Ing. Bc. **Lipová Dana** (ředitelka Nadace Sirius), Bc. **Petrenko Roman** (vedoucí týmu primární prevence).

¹ <https://www.nadacesirius.cz/soubory/ke-stazeni/slaba-mista-systemu-ochrany-ditete.pdf>

2. Vymezení problémové oblasti

SCHÉMA PROCESU VČETNĚ ZOBRAZENÍ HLAVNÍCH DISKUTOVANÝCH PROBLÉMŮ:

**Dítě by mělo mít automaticky přiděleného právního zástupce po celou dobu trvání procesu.
S dítětem by měli všichni aktéři procesu pracovat jako se zvláště zranitelnou dětskou obětí.
Dítě by mělo mít zajištěnou potřebnou odbornou péči od samého začátku procesu.**

V oblasti dětí ohrožených týráním, zneužíváním a zanedbáváním chybí:

Centrální evidence ohrožených dětí (SVI – systém včasné intervence)
Standardy práce pro hlavní aktéry procesu – OSPOD, policie, státní zástupci, soudci
Standardy pro práci s dětskou obětí
Standardy pro soudní znalce a znalecké posudky
Nástroje pro identifikaci míry ohrožení dítěte
Standardy pro kvalitu zmocněnců dětí v Registru zmocněnců
Definice zodpovědnosti advokátů
Vzdělávání v tématu všech dotčených aktérů v procesu a profesí pracujících s dětmi
Přístup k opisům z rejstříku trestů pro opatrovnické soudce, pro OSPOD
Odpovídající výše trestních sazeb za trestné činy páchané na dětech
Orgán zodpovědný za kontrolu aplikace práva v praxi (dodržování práv dětí, výše trestních sazeb, plnění soudních rozhodnutí, účelnost vynaložených nákladů za znalecké posudky atd.)
Jasnější definice pojmu „zanedbávání dítěte“ v trestním zákoníku
Systematické vyhodnocování extrémních případů, které dopadly špatně (úmrtím dítěte) a návrhy systémových změn
Jasnější pravidla aplikace participace dítěte

3. Definované problémy

3.1. IDENTIFIKACE OHROŽENÉHO DÍTĚTE

Přestože bylo téma kulatého stolu zaměřeno na problémy s aplikací práva především v souvislosti s přípravným řízením a řízením před soudem, počáteční diskuse se intenzivně věnovala tématům, která těmto krokům předcházejí. Jako první důležitý krok odborníci definovali rozpoznání problému (včasná detekce) odbornou veřejností, jako jsou lékaři a pedagogové, ale také rozpoznání problému v okolí rodiny, jako jsou širší rodina nebo sousedi. V souvislosti s tím odborníci upozorňovali na následující problémy:

- Včasná detekce je stále nedostatečná a u odhalených případů se jedná vždy o pozdní detekci.
- Než dítě nastoupí do školské instituce, je velmi obtížné problém odhalit, protože se dítě mimo rodinu pohybuje minimálně. Toto období může trvat do jeho pátého roku života, kdy začíná povinná předškolní docházka.
- Pediatři oznamují podezření na případy domácího násilí minimálně.
- Pokud pediatr nemá dostatečnou znalost projevů traumat a násilí, může být dítě špatně diagnostikováno či není diagnostikováno vůbec. Pediatři nejsou v této oblasti systematicky proškolení.

„... často vlastně přicházejí děti, které jsou uvnitř rodiny ohrožené, jsou opravdu v předškolním věku, který je nesmírně důležitý pro ten zdravý vývoj, ale bohužel ta detekce je tam velmi omezená a skutečně jsou velmi nesprávně diagnostikovány. ... pak už v tom mladším školním věku začíná být diagnostikované jako porucha disharmonického vývoje osobnosti...“

- Pedagogové sice proškolení jsou, ale jde především o teoretickou edukaci. V praxi jsou potom bezradní – dokážou dítě detekovat, ale nevědí, jak postupovat dál. Velkým tématem jsou také žaloby na postup pedagogů ze strany rodičů a malá podpora v tomto tématu ze strany zřizovatelů škol.

„... něco divného zaznamená pediatr, školský pracovník, výchovný pracovník, tak lavíruje mezi tím, zda to oznámit, zda skutečně je ta míra podezření taková, že je to na ten zásah do té rodiny, který může teda poznamenat tu rodinu velmi silně, a na druhé straně se také obává toho, aby tím svým oznámením, které se ukáže jako neopodstatněné, skutečně tam neudělal víc škody než užítku.“

- Pro účely včasné detekce nejsou využívána data ze zdravotního pojištění dítěte (četnost ošetření, typy úrazů atp.), která by mohla být nápomocna i v problematice „migrujících rodin“.
- Chybí jednotná celorepubliková evidence ohrožených dětí, která by sloužila jak pro hledání potřebných informací pro OSPOD, policii, státní zástupce, soudce, tak současně pro možnost vkládání dalších dat, např. právě oznámení (podezření) odborníkům pracujícím s dětmi (školská zařízení, pediatři a další).

„... subjekty sdílely a navzájem si vyměňovaly ty stěžejní informace. ... kde se sbíhaly informace, byl OSPOD. ... A co je důležité, tyto subjekty mohly nejenom vytěžovat, ale i vkládat, a co bylo z mého pohledu úplně to neklíčovější, tak na tento systém byli v

podstatě napojeni všichni ti, kteří nějakým způsobem přicházeli do kontaktu s dětmi – pediatři, školská zařízení, výchovná zařízení a podobně, ti samozřejmě měli oprávnění pouze ke vkládání ... to do značené míry odpálilo takový ten strach, na tu policii oficiálně s nějakým trestním oznámením, tady já jim pošlu tu informaci a dělejte si s tím takzvaně, co chcete.“

- Veřejnost neví, kdy, co a jak má oznamovat – není stanoveno, co už je za hranou normálnosti a co je ještě akceptovatelné. Veřejnost neví, jaké situace je už potřeba řešit. Nikde není definováno, které chování je obecně už v naší společnosti nepřijatelné, a normy jsou v různých rodinách nastaveny velmi různě.

„... ta role té školy, protože ze svých trestních řízení, opakovaně se mi stává, že ta, ta prvotní informace jde právě ze školy. Měla jsem několik případů, kdy byly přednášky v té škole týkající se domácího násilí a to dítě teprve jako by na té přednášce poznalo, že to, co se mu doma děje...“

„... dneska máme problém s tím, že veřejnost neví, kdy vlastně má dneska oznamovat a nemá oznamovat, že si úplně není jistá, v kterých případech jde už o dítě, které je ohrožené, a kdy jde jenom o něco ještě normálního.“

- Často se zapomíná, že vedle oznamovací povinnosti je i povinnost překazit trestnou činnost.

3.2. OZNÁMENÍ

Samotné rozpoznání problému je pouze počátkem, na který musí navázat oznámení problému a zahájení jeho řešení. Přestože je v České republice zákonem ošetřena oznamovací povinnost v případě násilné trestné činnosti páchané na dětech, panuje v praxi okolo této povinnosti řada nejasností:

- Není jasný postup oznamování ze škol a od pediatrů – pro lékaře a pedagogy jde o nejasné, nebezpečné a komplikované situace. Nevědí, jaký formulář, komu, co napsat, zda psát jen fakta, nebo i názory. Neexistuje standardizace, která by umožnila žádoucí zjednodušení (např. online formulář).

„... a zase se vrátím k té detekci, jo, jak jsme zjistili, tak opravdu jako školní psychologové, pediatři, oni nevědí, co mají dělat. Oni nevědí, na jakém formuláři to zaslat, komu to mají zaslat, jestli to jenom popsat, nebo jestli tam dát vlastní názor, čili dokud se nezlepší to, aby oni věděli, a zase, dokud neexistuje nějaká zlepšená tiskopis v online verzi, který prostě vyplním a zašlu a tím je to hotový.“

„Ale často se setkáváme s tím, že některé školy jsou bezradné. Respektive pedagogové jsou bezradní, přestože jsou proškolení, i výchovní poradci nebo školní psychologové, oni jsou schopni detekovat, ale už neví, co a jakým způsobem dál s tím dělat. Jak pokračovat.“

- Na OSPOD chybí metodický postup, jaké činnosti zajistit potom, co obdrží oznámení o násilí na dítěti – koho se mají ptát a na co, na co se nemají nikdy ptát, co zjišťovat ve specifických případech a do jakého detailu. Pracovníci OSPOD nevědí, které informace jsou stěžejní a zda je jejich povinností je zajistit. Pracovníci tak rozhodují jen na základě své dosavadní zkušenosti, tzn.

chybí nástroj pro komplexní zhodnocení situace ohrožení dítěte. Pracovníci OSPOD nejsou v této oblasti systematicky proškolení.

„... co nám úplně chybí, je metodika, to znamená, nás vůbec jako nikdo nevede, jestli máme jít a jít tam jako tvrdě a represivně a skoro sbírat děti z pískoviště, anebo jestli se máme trošičku jako dohodnout i jako v rámci jako odborný spolupráce, trošičku si to zmapovat a zjistit, jestli je to oznámení oprávněný, jestli se to tam opravdu děje. ... vlastně není nikde pravidlo, který by definovalo, když se děje tohle a tohle nebo je taková souhra okolností, nahlašujeme. Je to tak, že každá ta pracovnice individuálně na základě svých zkušeností rozhoduje.“

- Chybí metodický postup pro koordinaci práce mezi OSPOD a policií v případě oznámení podezření. Vzhledem ke skutečnosti, že oznámení může být podáno jak na OSPOD, tak na policii, je další postup (správnost, včasnost, šetrnost s ohledem na dětskou oběť) založen zejména na dobrých mezilidských vztazích mezi OSPOD a policií. Panuje nejednotnost v rámci Prahy i celé ČR.

„Ty naše interní akty říkají v podstatě, že jsme povinni poskytnout OSPODu informace, které jsou významné pro výkon sociálněprávní ochrany dítěte. Je to takové hodně obecné, někdy samozřejmě z toho důvodu, aby se pod to schovalo víc těch informací, ale samozřejmě to trestní řízení je neveřejné, veřejně nemáme povinnost informovat OSPOD o všech našich krocích Takže my po OSPODech teda žádáme mnohdy takovou alibistickou žádost, posíláme, aby učinily veškerá možná opatření teda k zamezení kontaktu, a máme na mysli jako předběžná opatření směrem k soudu a tak dále.“

„... neexistuje žádný standardizovaný postup, jo, jak má třeba OSPOD pracovat s dítětem. Jako případ, že je tady nějaké oznámení a teďka je to v rodině a máme ty lidi ve vazbě, nebo není ve vazbě, jestli pracovat s dítětem, jaké postupy by tam měly být.“

3.3. VYHODNOCENÍ OHROŽENÍ DÍTĚTE

Oznámení se nejčastěji dostane k pracovníkům OSPOD, na kterých je provedení počátečního zhodnocení situace a rozhodnutí o dalším postupu. U tohoto kroku odborníci identifikovali následující problémy:

- Pracovníci OSPOD nemají dostupná (především cenově) školení na tuto problematiku a jsou více ve vztahu s rodinou stavěni do pozice úředníků než sociálních pracovníků.
- Při vyhodnocování míry ohrožení dítěte není možné zjistit skutečnou trestní historii domnělých pachatelů, protože OSPOD (ani opatrovnický soud) nemá přístup k opisu trestního rejstříku. Přístup má pouze jen k výpisu, kde nejsou uvedeny zahlazené tresty (včetně týrání a zneužívání), což vede k tomu, že při prvním oznámení nemůže OSPOD prověřit, zda už osoba něco spáchala, a správně vyhodnotit, jak velké je riziko.

„Trestní soudci se dostanou k opisu rejstříku trestů. OSPOD a opatrovnický soudce tedy ne.“

„V zahraničí jsou typy trestných činů, které jsou nezahladitelné. A to jsou trestné činy proti dítěti a trestné činy se sexuálním podtextem.“

- V praxi je nejasné postavení psychologa nebo školy v případech, kdy se na ně dítě obrátí se žádostí o pomoc v případech domácího násilí. Školy kromě toho řeší dilema, zda se nahlášením neztratí dlouhodobě důvěra dětí, které se jim svěřují. Není obecné povědomí, že mají povinnost jednat v zájmu dítěte nebo že jsou povinny překazít trestnou činnost.
- OSPOD při vyhodnocení situace nevyužívá podklady o zdravotní historii dítěte (úrazech a ošetřeních) ze zdravotních pojišťoven. Není jasné, zda vůbec může OSPOD požádat o výpis z dokumentace dítěte bez souhlasu zákonného zástupce dítěte.

CENTRÁLNÍ EVIDENCE OHROŽENÝCH DĚTÍ

- Problematické rodiny s podezřením na násilí migrují jak mezi lékaři (ambulance, pohotovost), tak mezi úřady OSPOD. Vzhledem k tomu, že neexistuje centrální evidence ohrožených dětí, pracovník OSPOD nemá možnost dohledat předchozí historii dítěte. Velkou roli proto hrají neformální vztahy mezi OSPOD. Neexistuje postup, který by předávání informací o ohroženém dítěti zajistil.

„... možná bych se zastavil u toho prvního bodu, u té celorepublikové evidence ohrožených dětí, tohle je hrozně stará myšlenka, velmi dobrá ... Takže ta celorepubliková evidence, ta myšlenka tady byla, byl to jeden z mála projektů, který měl už slušně nakročeno, bohužel to ztroskotalo na nedostatku finančních prostředků, kdy šlo o nějaké online propojení těch hlavních klíčových hráčů v tom systému péče o ohrožené děti, kterým je bezesporu státní zastupitelství, OSPOD, soudy, mediační a probační sužba a policie...“

NÁSTROJ PRO VYHODNOCENÍ MÍRY OHROŽENÍ DÍTĚTE

- Neexistuje jednotný standardizovaný postup na vyhodnocení míry ohrožení dítěte na pracovištích OSPOD.

„... naprosto klíčovou věc, která nám tady chybí, a to je ... evidence based, to znamená na důkazech založená.“ ... hovoříte o dvou rovinách toho hodnocení, ta první rovina je risk assessment, to znamená bezprostředně rozhodnout, zdali jsou nějaké faktory na straně dítěte, rodiny, prostředí, které splňují určitou úroveň ohrožení, a na základě toho ohrožení se to pak postupuje tomu OSPODu. ... a zase když se podíváme trošku do těch zemí, který jsou pokročilý, tak ta ohrožení dítěte se vyhodnotí na základě velmi komplexního dotazníku, rodičovský kompetence taktéž. Takže ty nástroje pro risk assessment a komplexní hodnocení skutečně chybí.“

- Neexistuje standardizovaný rozhodovací postup, který pomůže pracovníkovi OSPOD ohodnotit, nakolik je dítě ohrožené a zda je v daném případě žádoucí podat podnět na polici, nebo ne (kdy je nutný). Každá pracovnice OSPOD rozhoduje na základě svých zkušeností.

„Já bych k tomu chtěla právě k té identifikaci jenom říct, že by na každém OSPODu měl být specialista, který by se měl zabývat touto problematikou, a buď teda tohleto oznámení jde k němu, anebo ke klíčovému pracovníku a měl by s tím specialistou jako spolupracovat.“

- Na pracovištích OSPOD není specialista na problematiku domácího násilí (nebo komise), který rozhodne o postupu a postoupení na policii. Rozhodnutí se dělají intuitivně, chybí nějaký nástroj pro standardní ‚risk assessment‘, který by byl srozumitelný i nepsychologům (např. po věkových kategoriích), který pomůže rozhodnout o dalším kroku na základě sesbíraných dat (pracovní

pomůcka pro rychlé zhodnocení situace i pro další profese, jako je škola, pediatři, policie a další odborníci pracující s dětmi).

3.4. PODÁNÍ PODNĚTU NA POLICII

Pokud pracovník OSPOD vyhodnotí situaci jako závažnou, podává obvykle podnět na policii.

V souvislosti s tímto krokem byly identifikovány následující problémy:

- Není jasně definován postup, jak má pracovník OSPOD postupovat při podání podnětu: např. na které skutečnosti se má zaměřit, co musí nebo nemá být uvedeno, kdy a za jakých podmínek podnět podat. Objevují se obavy z křivého obvinění na straně pracovníků OSPOD. Chybí základní standardizovaný postup.

„Iniciální hodnocení, prostě jsou naplněny tyto faktory, nebo ne, pak se nemusíme dohadovat, jestli ta sociální pracovníce to vyhodnotila správně, nebo ne. Ona řekne: já jsem použila tenhle nástroj, z tohoto mi vyšlo tohle a já jsem to interpretovala takhle. A už je tady nějaká iniciální evidence. Když v té iniciální evidenci budeme pokračovat, pak se to rozhodne zase nějakým standardizovaným nástrojem, který nevyklučuje zkušenost toho člověka, která tam vždycky musí být, podle mě je to interpretace, pak se posouváme na určitou úroveň, která to oznámí policii nebo státnímu zástupci zjednoduší.“

SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ

- V případě předávání informací od pracovníků OSPOD pracovníkům policie není jasně definováno, kdy a co se má předávat. Pracovníci OSPOD nevědí, co se od nich přesně čeká za součinnost při podání podnětu (jaké úkony má vždy provést, které nikdy a které ve specifických situacích). Chybí standard postupu pro OSPOD a policii.
- Při vágních podezřeních a na začátku všech šetření má OSPOD větší pravomoci než policie – může vstoupit do domácnosti v zájmu dítěte a může pracovat s dítětem o samotě. Neexistuje ale instrukce pro OSPOD, co v těchto případech standardně, ve smyslu minimálně, dělat/zajistit.
- Pracovník OSPOD kontaktuje v některých případech přímo státního zástupce, protože to zkracuje čas řízení (důležité pro dítě) a kvůli odbornému názoru. To naznačuje nedůvěru ve vztahu k policii. Klíčovými jsou mezilidské vztahy se státním zástupcem.
- Trestní oznámení na policii nemusí být zpracováno ihned, může čekat na zpracování i několik měsíců. Není povinnost ho zpracovat ihned/prioritně.

„Ale ano, setkáváme se i s tím, že prostě trestní oznámení třeba na sexuální zneužívání leží tři čtyři měsíce na policii, než vůbec jako je tomu věnována první pozornost. A to je vlastně doba, která propadá asi trochu jako zbytečně.“

3.5. VYŠETŘOVÁNÍ

Dalším krokem je zahájení vyšetřování policií, sběr důkazů a příprava podání podnětu státnímu zástupci k zahájení úkonů v trestním řízení. V tomto kroku byly identifikovány následující problémové oblasti:

- Pokud nevhodné násilné chování k dítěti nesplňuje skutkovou podstatu trestného činu, případ se uzavírá. Pracovník OSPOD pak nemá další nástroje k ochraně dítěte (kromě odebrání dítěte) nebo na postih nevhodného chování k dítěti.
- Podklady o zdravotním stavu (úrazech a ošetřeních) ze zdravotních pojišťoven se většinou nepoužívají.
- Státní zástupci ve fázi vyšetřování málo používají institut vykázání. V praxi je spíš dítě na předběžné opatření opatrovnického soudu vyjmuta z rodiny (trestáno je pak de facto dítě, ne pachatel).

„Dle mého názoru předběžná opatření využívána jsou, samozřejmě je limitující, že je to možné využívat až po zahájení trestního stíhání, do jisté míry je poměrně jaksí obtěžující to, že některá opatření může učinit státní zástupce, některá opatření až soud, je to právě třeba ve vztahu ke vstupu do obydlí, což může učinit soud.“

- Státní zástupce nemusí mít zkušenost a znalost nebo praxi v oblasti dětí a násilí. Není definováno, co by měl v rámci své práce znát, aby mohl řídit případ násilí na dítěti.
- Výslech dítěte nedělají vždy odborníci, kteří mají adekvátní kompetenci. Opakované a neodborně vedené výslechy dítěte často vedou k sekundární viktimizaci dítěte.

„... to dítě je nutné vyslechnout podle mě minimálně dvakrát, protože my na základě něčeho potřebujeme popsat skutek v usnesení o zahájení trestního stíhání. ... ať už je to formou pohovoru, nebo výslechu, ať už teda prostě podle různých ustanovení trestního řádu my ho vyslechnout musíme už jenom z toho důvodu, abychom potom zajistili tu kontradiktornost toho trestního řízení, což je prostě alfa a omega celého trestního řízení.“

- V praxi je kritizována dlouhá doba šetření (shromažďování důkazů) s ohledem na dětskou oběť. Průtahy celého šetření jsou často závislé na dobré spolupráci OSPOD, policie a dalších aktérů. Není zákonem dána maximální lhůta pro jednotlivé fáze procesu, popř. proces jako celek. Délka šetření je závislá na zkušenostech týmu a jejich názoru, co je nezbytně nutné zajistit za důkazy.

„... v zákoně je jednoznačně stanoveno, že trestní řízení má postupovat vlastně urychleně, bez zbytečných průtahů. ... samozřejmě otázka je délka přípravného řízení, ale tam záleží na celé řadě faktorů, i třeba na názoru státního zástupce, jak silnou tu věc chce předávat k tomu trestnímu soudu, protože prostě těžiště dokazování je pro řízení před soudem...“

- V praxi chybí práce s rodičem (většinou s matkou), se kterým dítě zůstane, a vyhodnocení jeho kompetencí a míry schopnosti ochránit dítě, aby mj. nedocházelo právě ze strany rodiče k ovlivňování dítěte a např. následnému zpětvzetí obvinění.

SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ

- Předávání informací od pracovníků OSPOD. V některých případech je zapotřebí velmi úzká spolupráce na počátku vyšetřování, kdy pracovníci OSPOD disponují pravomocemi, které pracovníci policie nemají, jako např. vstoupit do rodiny a pracovat s nezletilým dítětem. Spolupráce aktérů je hodně závislá na neformálních vztazích.

„No a zase se vracím k tomu, že v některých těch případech my potřebujeme velmi úzkou součinnost, a to i v tom, že OSPOD skutečně aspoň v tom začátku, v tom odhalování disponuje pravomocemi, které my nemáme. To znamená, skutečně může jít do bydlíště těch nezletilých dětí, může se doptávat, pracovat v podstatě s tím dítětem o samotě a

podobně. ... s některými těmi OSPODy skutečně spolupracujeme víceméně z úřední povinnosti a odpadá tam takový ten lidský kontakt a ta snaha někdy skutečně pomoci a jít té věci napřed. ... já bych řekl, že ty neformální vztahy jsou úplně neklíčovější. Zvlášť u těch vágních podezření.“

- Předávání informací ohledně postupu vyšetřování od pracovníků policie k pracovníkům OSPOD. Pracovníci OSPOD potřebují získat alespoň základní informace o průběhu, aby zajistili adekvátní opatření na straně dítěte, např. zda je podané trestní oznámení a jaká je jejich potřebná součinnost směrem k dítěti během vyšetřování, např. zda je možné dítěti poskytnout terapii. Policie nemá povinnost informovat OSPOD ani o klíčových rozhodnutích, povinnost je nyní velmi obecná ve smyslu „informace významné pro výkon sociálněprávní ochrany dětí“. Chybí však definice, co by to minimálně vlastně mělo být. Předávání potřebných a žádoucích informací mezi pracovníky OSPOD a policií je tak otázkou dobrých mezilidských vztahů.
- Policie se při vyšetřování potýká s nedostatkem odborníků, kteří jí mohou poskytnout odborné posudky.

„... ta oznámení, která jsou takřikajíc na vodě, tak my skutečně prověřujeme, ale je to pro nás velmi složité, zvlášť pokud jde například o hodně malé děti. A tady asi narážíme na to, o čem dál budeme hovořit, na nedostatek spolupracujících odborníků, dětských psychologů, psychiatrů a podobně...“

- Dítě bývá neodborně vyslýcháno ve škole nebo psychology ještě před podáním oznámení, což přispívá k jeho traumatizaci a nedůvěře. Opakovaně se stává, že neziskové organizace poskytující sociální služby nepřiměřeně dlouho pracují s dítětem zasaženým syndromem CAN (opakované výslechy/pohovory), aniž by informovaly OSPOD či policii.

„... často dítě přichází vlastně k tomu úkonu na policii už v momentě, kdy bylo třikrát čtyřikrát ‚vytěžovaný‘ školním psychologem, v nějaké organizaci, tři měsíce v jedné organizaci nebo v jiné a podobně a teprve po těch X vlastně docela podrobných ‚analýzách‘ přichází na tu policii, a to je strašný problém.“

PRÁVA DÍTĚTE

- Práva dítěte nejsou srozumitelně podána a vysvětlena z pohledu, jak je aplikovat, proto se často práva dítěte neuplatňují. Katalog práv oběti-dítěte je široký a nesrozumitelný pro lidi z praxe – nevědí, jak ho interpretovat a aplikovat, chybí srozumitelná instrukce, co konkrétně pro dítě dělat v daných případech, aby byla jeho práva využita (např. modelové situace).

„... prostě to je katalog práv a problém je, že ten katalog je příliš širokej. ... je to naprosto nesrozumitelný a myslím si, že reálně neaplikovatelný. ... co by nejvíc prospělo praxi, pokud by někdo vymyslel, jak to udělat srozumitelný, a ne zákonnou úpravou, ale nějak to prostě srozumitelně dostat k těm adresátům, je tady nějaký katalog práv s modelovými situacemi a jak to aplikovat tak, aby to pro ten policejní orgán neznamenal, že on selže v tý svojí hlavní funkci...“

„... jsme povinni oběti v podstatě poskytnout minimálně pět šest listů, který jsou absolutně nesrozumitelný, pak existuje sice nějaká základní informace pro oběť, která je trochu lepší.“

- Kromě rodiče není definován jasně nikdo další, kdo je oprávněn práva dítěte vymáhat. Rodič často nemá povědomí nebo dostatečnou znalost k zastupování svého dítěte. V případech násilí, kdy je pachatelem rodič, není často v zájmu rodičů tato práva vymáhat, proto se často práva dítěte neuplatňují. Ochranu dítěte garantuje stát – proto by měla být práva dítěte nějak garantována, pokud selže v jejich vymáhání zákonný zástupce.

„... právo za dítě musí někdo vyžádat. Uvážíme-li, že většina případů fyzického týrání a sexuálního násilí na dětech se děje v rodinách, tak prostě docházíme k tomu, že za to dítě nemá kdo uplatnit jeho práva. Navíc to musí udělat ještě předtím, než se rozběhne celý ten proces u policie.“

- Dítě má právo na výslech osobou opačného pohlaví, než je pachatel – v praxi se o tom neví, nedodrжуje se.
- Děti často nemají určeného zmocněnce, který by v rámci trestního řízení nárokoval odškodnění, přestože taková možnost existuje.

„... ale chtěl bych říct jednu věc, že my bychom byli sami proti sobě, kdybychom nechtěli toho zmocněnce, aby v tom trestním řízení byl. ... ono to klima u té výslechové praxe je najednou úplně jiné, když je tam kolega advokát, ta míra té agresivity těch obhájců jde skutečně rapidně dolů, a jestli by ta oběť, dětská oběť měla na něco dosáhnout, tak je to setsakra ten zmocněnec, protože nám v podstatě jako policejnímu orgánu ubude spousta práce. A ten zmocněnec to dítě provede tím trestním řízením.“

- Práva dítěte jsou dnes uplatněna jenom v případě, když má dítě kvalitní právní zastoupení (tzn. ne pro všechny děti).
- Uplatnění práv dítěte je spojeno s „aktivním domáháním se“, tzn. vyžaduje úsilí, není to samozřejmostí pro každé dítě.

„A to si myslím, že je největší úskalí toho zákona, protože prostě ten zákon je aplikovatelný, jenom pokud ta oběť má velmi kvalitní právní zastoupení, které si nastuduje prostě ten zákon, vytáhá z toho těch pár vět, který zrovna zajímají toho jeho klienta, a potom se jich začne aktivně domáhat.“

- V systému není nikdo, kdo je zodpovědný a garantuje, že budou použity v případě násilných činů šetrné způsoby vedení procesu. Není orgán, který by systematicky mapoval, jak jsou dodržována práva dítěte v soudním procesu.

ODBORNÁ POMOC DĚTEM

- Nejednoznačná interpretace, kdy může dítě samo právně jednat ve věci sociálních služeb. Poskytovatelé sociálních služeb mají obavy poskytnout službu dítěti bez souhlasu jeho zákonného zástupce.

„To je v současné době trošku v šedé zóně, protože to prostě není ničím upraveno. Takže jestli vycházíme z obecného předpokladu, že o odborné péči rozhoduje rodič, dává tím souhlas, anebo se tedy vychází z Úmluvy a podobných dokumentů, které jasně říkají, že dítě samo o sobě může rozhodnout o tom, že si požádá o psychologickou nebo sociální pomoc.“

- V praxi není jasné, jak se má používat právo dítěte na psychologickou pomoc bez souhlasu zákonného zástupce, aby psycholog nečelil žalobě/postihu od rodiče (např. školy raději neposkytnou dítěti konzultaci psychologa v obavě ze špatného postupu). Odborníci jsou nejistí, jaké jsou možnosti krizové pomoci v soc. službách (např. zda může být i anonymně).

„A já jsem se setkal i s případy, kdy rodiče vyslovili nesouhlas, dítě vyjádřilo přání popovídat si se školním psychologem a rodiče vysloveně nesouhlasili. A nikdo už to dál neřešil, takže vlastně nikdo nevěděl, co to dítě chtělo tomu psychologovi sdělit.“

- Není upraveno, zda musí rodič vědět o tom, že se dítě s něčím svěřilo ve škole. Pokud to upraveno někde je, tak to odborníkům z praxe není známo.
- Nejasnosti panují také v souvislosti s tím, jak poskytovat služby (z pohledu práva), pokud jeden rodič se službou souhlasí a druhý ne. Poskytovatelé obcházejí tuto nejasnost tím, že považují soc. službu za nevýznamnou běžnou službu, ke které není potřeba souhlas obou rodičů.

„Ale když si dítě požádá, u nás třeba, i třeba se svým zákonným zástupcem (jedním z rodičů) a druhý rodič vysloví nesouhlas, tak my mu vlastně nemůžeme poskytovat péči.“

- Není ochrana ani podpora lékařů a pedagogů ve sporech s rodiči, což vede k řadě stížností rodičů na odborníky, kteří jednali v zájmu dítěte, a k velkému vlivu rodičů na výsledný obsah zprávy odborníka. Odborník neuvede nejisté nebo pro rodiče nevhodné aspekty, aby se nedostal do sporu s rodičem.

„... nicméně přesně problém u školních psychologů je, že mají strach cokoliv činit bez rodičů.“

- Není jasně definované, jaké jsou sankce, když odborník poskytne dítěti konzultaci bez vědomí rodiče.

„... já si úplně nemyslím, že tam musí být souhlas. Zaprvé moc nevidím, jaká by byla sankce, kdyžby to někdo poskytl bez souhlasu, tak se mu prostě nic nestane...“

- V případě konfliktních rozvodových kauz dochází k migrování rodičů mezi odborníky. Zkoušejí získat nové a nové odborníky, dokud nedostanou posudek, který potřebují pro svou argumentaci. Nikdo neví, kolik odborníků navštívili.

„A zase jsme tady o účelové migraci v rámci bydliště... Tam, kde to jsou účelová obvinění v rámci často rozvodových sporů a kde prostě v tom jednom neuspěje, tak vlastně účelově migruje dál. Těch našich pár zařízení tady v Praze prostě má klienty, kteří opravdu otočí všechno dvakrát.“

3.6. ZAHÁJENÍ ŘÍZENÍ PŘED SOUDEM

Pokud policie nashromáždí dostatek důkazů, podává podnět státnímu zástupci k zahájení úkonů v trestním řízení, v tomto kroku byly identifikovány tyto problémy:

- Podezření na spáchání trestného činu předává policie státnímu zástupci, jenom pokud čin naplňuje znaky skutkové podstaty trestného činu, což nemusí všechny situace splňovat – např.

psychické násilí. V takových případech je vyšetřování zastaveno a je informován OSPOD. Není však jasně stanoveno, jaké informace policie v tomto případě předává zpět pracovníkům OSPOD. V případě nesouhlasu pracovníka OSPOD se zastavením vyšetřování či odložením případu může pracovník OSPOD ve lhůtě 3 dnů podat stížnost.

„... záleží hodně na konkrétním pracovišti a pracovníkovi OSPOD, policii a státním zástupci... k tomu soudu vůbec ten spis nedojde a vlastně případ se odloží. A tam mě to nesmírně zlobí, protože to jsou skutečně reálně případy, kdy to dítě je opravdu ohrožené, ale nebyl nahromaděn dostatek důkazů, ale myslím si, že neměl by to rozhodovat státní zástupce, ale mělo by to dojít k tomu soudci trestnímu, který by to měl rozhodnout.“

- Největší problém mají pracovníci OSPOD s vágními podezřeními. V případě, kdy není dost důkazů a policie zastaví vyšetřování, nikdo na její práci povinně nenavazuje, nejsou definovány postupy pro tyto situace, jak v těchto případech pokračovat v rámci práce OSPOD s rodinou a dítětem.
- Státní zástupce se o případu (podezření ze spáchání trestného činu) dozví až tehdy, když se na něj obrátí policie s případem (po nashromáždění důkazů). Do té doby jsou všechny aktivity policie a OSPOD bez kontroly. Ve výjimečných případech se státní zástupce o případu dozví, kontaktuje-li ho přímo pracovník OSPOD.

3.7. OPATROVNICKÉ ŘÍZENÍ

- Opatrovnický soud nemá přístup k opisu trestního rejstříku, jen k výpisu, kde jsou zahlazené tresty (včetně týrání a zneužívání) – soudce nemůže prověřit, zda už osoba něco spáchala, tzn. jak velké je riziko při svěřením dítěte do péče.
- U křivých obvinění se nezvažuje kriminalizace a trestněprávní odpovědnost, obzvláště u některých opatrovnických kauz.
- Zákon nikde neudává maximální délku celého procesu ani jednotlivých fází procesu. Opatrovnické řízení má zákonem určenou lhůtu (6 měsíců), ale nedodrжуje se.

„V rámci opatrovnických řízení stanoví zákon, že má soudce rozhodnout do šesti měsíců, což se neděje, takže to soudce obchází tím, že si tam dá větičku, že to nebylo možné v tom časovém úseku zjistit.“

„... leckdy protahují ty rodiče všemi těmi odvoláními a oni jsou vlastně ti, kdo nezohledňuje zájem dítěte, a to dítě v tom ale nikdo nechrání. A obzvláště teda v těch opatrovnických věcech si musíme uvědomit, že vnímání času dítěte je jiné než vnímání dospělého. Takže pro to dítě prostě, když to trvá dva tři roky, čtyři pět a ono mu je osm let, tak je to polovina jeho života, kdy jako nežije ve stabilním rámci života, takže tam to určitě problém je.“

3.8. TRESTNÍ ŘÍZENÍ

Pokud je zahájeno trestní řízení, může mít různý průběh a různou dobu trvání podle složitosti případu. Obecně byly pro tuto fázi identifikovány následující problémy:

- Některé případy jsou otevřené z pohledu potřeb dítěte neadekvátně dlouhou dobu (např. 4 roky) – dítě je pak týrané druhotně systémem, dochází k sekundární viktimizaci, opakovaným posudkům apod.

„... jsou i případy, které nejsou uzavřené čtyři roky. A to mi přijde opravdu absurdní, že děti, které byly evidentně nějakým způsobem týrané a dneska už jim je osm deset let a stále se případ řeší, byť jsou teda mimo rodinu, ale jsou opakované soudněznalecké posudky, každý rok neustále běžel nový a nový soudněznalecký posudek.“

- Zákon nikde neudává maximální délku celého procesu ani jednotlivých fází procesu (vyšetřování, soudní řízení – trestní, opatrovnické).
- V praxi se v rámci trestního řízení nedostatečně využívá institut vykázaní. Častější je postup, kdy je dítě na předběžné opatření vyjmuta z rodiny, což bohužel vede de facto k trestání už tak traumatizovaného dítěte místo pachatele.
- V rámci trestních řízení nejsou dostatečně používána předběžná opatření (oproti opatrovnickému řízení).
- Výslechy dětí u soudů nejsou v některých případech prováděny ohleduplně k dítěti a dochází k sekundární viktimizaci dítěte. Důvodem může být nedostatečné proškolení soudců v oblasti komunikace s dítětem v případech násilí na dětech.
- Výslech dítěte nedělají vždy odborníci, kteří mají adekvátní kompetenci.
- Trestní řád a trestní řízení jsou nastaveny tak, že dítě pak bývá opakovaně vyslyšáno, je proto třeba zabránit alespoň opakované traumatizaci a viktimizaci dítěte.

„... takže prostě pokud je trestí řád a trestní řízení nastaveno tak, jak prostě nastaveno je, tak slyšet dítě jenom jednou prostě není udržitelný, protože pořád se dostáváme k té kontradiktornosti řízení. ... kontradiktornost zajistit musíme, protože jednou, bylo to už judikováno, i přes náš Nejvyšší soud, to prostě nestačí.“

- Trestní soudci v rámci přípravné čekatelské praxe nemají povinnost vzdělávat se v oblasti práce s dětskou obětí (kvalita přípravy soudce tak souvisí především s kvalitou jeho „mentora“, což neumožňuje zajistit minimální standardní znalostní zázemí). Chybí základní znalost vývojové psychologie dětí s dopady traumatu na celý jeho život.

„... co se týká trestních soudců, který teda mají odsoudit pachatele za týrání, oni berou týrání způsobem, že škoda rány, která padne vedle. Specializovaný trestní soudce, který by dělal tyhle trestný činy, a ne že dělají majetek a byl vycvičený, aby rozuměl tomu, co říká ten znalec. Protože oni tomu vůbec nerozumějí.“

„... s opatrovnickými soudci mám mnohem lepší zkušenost, chtějí se nějakým způsobem setkávat, vzdělávat, ale v rámci toho trestního řízení je to teda obrovská černá díra.“

- V problematice syndromu CAN jsou velmi často rozsudky s minimální trestní sazbou, popř. jen s podmínkou. Není žádný kontrolní orgán, který by vyšší trestní sazby kontroloval s ohledem na újmu dítěte.

„No já teda jako docela často u těch trestních soudů sedím a jako, jak se posuzuje jako násilí na dětech tady v České republice, to je teda... tresty minimální.“

„Prostě když slyším, že pachatel sexuálního násilí na dítěti kromě jiného byl odsouzen k zákazu tří let činnosti s dětmi, a co ty děti po těch třech letech? Tak jako to opravdu je strašně nedostačující, ta forma ochrany. Jestliže prostě dospělý člověk pochybil a překročil hranice, má si nést důsledky on, byť třeba celoživotně. Tak nebude moct nikdy

pracovat s dětmi, ale přeci nemůžeme říct, že první tři roky ochráníme děti a dalších třicet let už je to jedno.“

ZASTUPOVÁNÍ DÍTĚTE U SOUDU

- Pracovníci OSPOD nemají dostupná školení, která by je připravila na zastupování dětí u soudu. Řešením se jeví převzetí zastupování dítěte u soudu kvalifikovanou osobou, která je proškolená na toto téma.
- OSPOD v roli kolizního opatrovníka nedokáže zastupovat dítě stejně kvalitně jako advokát.

„... co se týče těch dětských obětí, tam já osobně to vnímám jako problém, že je tady registr poskytovatelů pomoci obětem trestných činů a nejsou ustanovený hned od začátku, aby to konkrétní dítě mohli provázet, protože zase se dostaneme do přetíženosti OSPODu, do určitý míry neznalosti toho OSPODu, ale zase i nátlaku těch pachatelů na toho jednotlivého kolizního opatrovníka. Ten advokát má přece jen asi trochu silnější pozici, že na něj si minimálně jinej kolega advokát tolik nedovolí jako teda na sociální pracovníci.“

- Existuje registr poskytovatelů právní pomoci, ale málo se využívá.
- Řada zmocněnců nemá potřebnou kvalifikaci pro práci s dětskou obětí. V registru však není rozpoznatelná jejich kvalifikace, není proto možné předem zjistit kompetenci advokáta pro zastupování dítěte v konkrétním případě. Pracovníci OSPOD proto „testují“ spolupráci se zmocněnci a dále využívají pomoc těch, kteří se osvědčí. Nikdo nesleduje a nevyhodnocuje, jak úspěšně advokát dítě zastupoval.
- Advokáti, kteří jsou uvedeni v registru zmocněnců, nemusí mít složené žádné zkoušky ani prokázanou určitou délku praxe pro danou oblast. Neexistuje certifikace advokátů pro určité oblasti – tzn. stát negarantuje kvalitní zastupování dítěte.

PRÁVA DÍTĚTE

- V trestním řízení jde především o vztah „stát versus pachatel“, primárně se proto chrání práva pachatele a práva oběti jsou obecně na druhém místě, tedy méně podstatná.

„... protože pořád se nám ukazují další a další příklady toho, jak se tady definují práva dětí a ochrany dětí a práva dospělých. A když se dostanou do střetu, tak vlastně pořád nám vede právo dospělých. My musíme chránit pachatele a nemusíme chránit to dítě?“

- Opatření, která chrání dítě před vlivem jiných aktérů (odsouzení, nátlak), jsou nedostatečná nebo se nedostatečně aplikují. Dítě nebo i dospělá oběť v praxi pak obvinění stáhne.
- Dítě má právo na zmocněnce z řad advokátů, ale jejich kvalita není hlídána. Není nikde uvedeno, jaké mají mít k zastupování dětí kompetence.

„... dítě má právo na zmocněnce z řad advokátů, což mu přidělováno zpravidla nebývá, většinou se to obchází přes kolizního opatrovníka, což bývá zaměstnanec OSPODu, kde zas dochází do určitý míry ke kolizím.“

- Dítěti je zmocněnec přidělen, jen pokud o to někdo aktivně usiluje, žádný subjekt nemá povinnost dohlédnout na to, že je toto právo využito.

„... obrovskou slabinu vidíme v tom, že to šetrné zacházení s ním je založeno pouze jako právo, které za to dítě musí někdo vyžádat. A když si vezmeme, že přeci jenom většina

případů fyzického týrání a sexuálního násilí na dětech se děje v rodinách, tak prostě docházíme k tomu, že za to dítě tady nemá kdo uplatnit jeho práva, navíc to musí udělat ještě předtím, než se vlastně rozběhne celý ten proces u policie.“

- Není jasně definovaná participace dítěte u soudu. Chybějí jasná pravidla, jak participaci dítěte v praxi aplikovat.

„... všichni o tom víme, ale participace dítěte vlastně nikde není jasně daná. Co by se mělo dít, kdo by měl dítě informovat, ať už to jsou opatrovnické, nebo trestní řízení, tak velmi často jsou rozsudky, které nějakým způsobem ovlivní život toho dítěte, a vlastně není nikdo nezávislý, kdo by o tom rozsudku to dítě informoval.“

SPOLUPRÁCE AKTÉRŮ

- Neexistuje standardizovaný postup, jak má pracovník OSPOD postupovat, když se rodič dostane do vazby z důvodu násilí na dítěti: co má OSPOD dělat?
- Nepanuje shoda na tom, zda může být dítěti poskytována terapie ihned, nebo zda se musí nechat dítě bez pomoci, aby ho viděl soud „poznámenané“ činem. Není nikde jednoznačně definovaný optimální postup (v praxi dokonce panuje názor, že dítěti nesmí být poskytována terapie, protože soudce musí dítě vidět traumatizované).

„... o to víc, když se objevuje názor vlastně i takový, že dítěti nesmí být poskytována terapeutická péče, dokud není skončen soudní proces, protože soudce chce to dítě vidět, pardon, traumatizované. Protože pak ta délka řízení hraje roli. Protože tak jak dlouho trvá ten proces, tak dlouho to dítě, byť o tom víme, nedostává pomoc, že tam jako visí v tom vzduchoprázdnu.“

- Psychologové mají obavy poskytovat dítěti péči před soudním rozhodnutím, protože v praxi se vyskytují obvinění psychologů, že maří vyšetřování nebo soudní proces (psycholog není právně vzdělán, neví, co může). Chybí postupy, jaké metody podpory dítěte během procesu jsou přijatelné a doporučované.

„Ale psychologové se obecně bojí poskytovat psychologickou péči, minimálně v těch počátečních krocích toho trestního řízení, protože dítě nebylo vyslechnuto, řada kolegů byla různě obviněna právě třeba při těch účelových oznámeních...“

- Celý proces běží nekoordinovaně po dvou liniích – opatrovnické a trestní řízení – pachatel a oběť se řeší odděleně.

„... případy spolu souvisí, ale přesto běží nekoordinovaně po dvou liniích. ... propojení by napomohlo, i co se týká délky řízení s ohledem na dítě.“

- Advokáti, kteří podávají trestní oznámení za klienty, nenesou žádnou odpovědnost (měli by je podávat pouze tam, kde existují důkazy). To podporuje křivá obvinění, protože ani prokázané křivé obvinění nepřináší postih pro advokáta, který jej podal.

„Advokát nenese, advokát jenom tlumočí to, co říká klient. ... dneska advokáti děláme to, že kopírujeme z jednoho podání do druhého, takže jedno podání má dneska dvacet stránek, protože si tam všichni kopírujeme pořád dokola nález Ústavního soudu a zatěžujeme jak spisy, řízení, všechno.“

POSUDKY ODBORNÍKŮ

- Kvalita soudních znalců by měla být průběžně prověřována a soudní znalci by měli mít povinnost celoživotního vzdělávání.
- Stát by měl garantovat kvalitu soudních znalců. V zahraničí se soudním znalcem, který může vydávat znalecké posudky, může stát jen ten odborník, který absolvoval specializační studium (obvykle 5leté).

„... v současné době většina znalců, která je jmenovaná, byli znalci, který během života dělali něco, pak si řekli – hele, bylo by zajímavý si udělat razítko, tak si udělali razítko bez ohledu na to, aniž by se tomu kdy věnovali. A zase řeknu v zahraničí, abyste se stali revizním psychologem, tak musíte na to mít odpovídající studium obvykle pětiletého rozsahu nebo mít alespoň nějaké kurzy, to prostě v České republice absolutně chybí.“

- Ve srovnání se zahraničím jsou u nás znalecké posudky nadužívány. Vzhledem k nadužívání posudků je v praxi nedostatek soudních znalců i tam, kde je posudek nutný.

„Znalecké posudky se nadužívají a znalců je málo. Obojí je pravda. Nadužívají se, proto chybí, a zvláště v tom opatru. Dělal jsem nějaký analýzy, z několika set znaleckých posudků, přibližně pět set znaleckých posudků, v osmdesáti pěti případech téměř ten znalecký posudek nepřinesl vůbec nic. ... dnes jsme v situaci, kdy psychologická péče je těžce nadužívána. Ty děti jsou přepsychologizovaný v řadě případů, protože psycholog je vnímán jako instance, která pomůže vždy.“

- Znalecké posudky soudci používají jako důkazní materiál namísto podpůrného.
- Některé organizace přestaly poskytovat znalecké posudky z důvodu neadekvátního chování soudců a nedostatku času.

„Teď nám skládají razítka znalecké ústavy, nemocnice. ... ten argument je – no, nám to nijak nevádí, my potřebujeme léčit a nemáme na to čas. Takže ta situace je vážná, budou se navyšovat odměny znalců.“

„... ale ono to není ani tak v těch penězích, ono je to i o tom, jakým způsobem se k nám soudci chovají, jak s náma zacházejí.“

- Soudy požadují posouzení věrohodnosti dítěte – posudky často neprofesionálně provedené, ve světě neexistuje institut obecné věrohodnosti, ale pouze institut svědecké způsobilosti (výpověď ke konkrétní události – jak člověk situaci prožil, neposuzují se detaily) – tyto posudky jsou postaveny na dojmu, ne na základě odpovídající metody či nějaké standardizace.

„... ve světě neexistuje institut obecné věrohodnosti. To je zcela scestný. Existuje pouze institut svědecké způsobilosti, posuzování specifik, takzvané specifické věrohodnosti, to něco, co lze, tedy výpovědi ke konkrétní události, nicméně ten základní problém metodologický je, že ty metody posuzují tu událost jako celek, tedy pravděpodobnost, jakou mohl ten daný člověk tu situaci prožít, a nikoliv však neumožňují posuzování jednotlivých detailů.“

- Kvalita znaleckého posudku není ovlivněna pouze kvalitou znalce, ale také kvalitou zadání posudku. Soudci nemají standardizovaná zadání posudků v typových případech, která by mohli využívat.

„Ale to není problém znalce, to je problém prostě toho zadání. A prostě stojí to za standardizaci, je to strašně velký problém, ty psychologický, zvláště znalecký posudky, protože mají velký potenciál zkreslovat ty případy, ať už v civilních, nebo trestních případech.“

- Nejsou definovány standardizované postupy a diagnostické nástroje, které mají znalci v typových případech používat.

„... podívejme se například do medicíny nebo psychologie, máme standardizované diagnosticko-terapeutické postupy... Na základě čeho v současné době rozhodujeme? Na základě jakoby vnitřní intuice, aniž bychom věděli, jestli to skutečně dobré je, nebo není.“

- Špatná komunikace soudců s odborníky, kteří vypracovávají posudky – zadání posudku by mělo proběhnout už ve spolupráci s odborníkem, potřeba určité základní standardizace dotazů pro typové situace.
- Není definován subjekt zodpovědný za kontrolu účelnosti vynaložených prostředků za posudky. V praxi jsou požadovány posudky i tam, kde nejsou nutné.

„... ten policejní orgán ani jakoby nenapadne, že by mohl tu odměnu krátit, a ne že by mohl, ale měl by, protože ten posudek je prostě tak extrémně nekvalitní.“

- U skutečně nekvalitních posudků nejsou přijímána žádná opatření, která by tomu zabránila v budoucnu, přičemž nekvalitní posudek může dítě poškodit.

„... nástroje prostě využívány nejsou, aby ta signalizace těch opravdu jako velice nekvalitních znaleckých posudků, aby to bylo prostě předáváno dál a pak byly přijímány nějaká, přijímána nějaká opatření. ... ten nekvalitní posudek může někdy významně spíš uškodit, ... pohlavní zneužívání tříletého dítěte, zneužívaný od tří do sedmi let a znalec konstatoval, že ho to vůbec nijak neovlivnilo, že nemá žádné psychické následky. ... soudce hřímá ten znalecký posudek, dítě nemá žádnou újmu!“

- Při tvorbě posudků, jejichž objektem je dítě, se využívají testovací metody pro dospělé, které nefungují u dítěte. Neexistuje seznam metod, které lze aplikovat na dítě.

„... opakovaně zaznívá, že soudním znalcům chybí nějaká specializace. ... protože se potkáváme s velmi nekvalitními znaleckými posudky, kdy vlastně ti znalci ve svých praxích pracují pouze s dospělými a to dítě vidí jenom třeba v rámci toho znaleckého posudku, a ještě dítě traumatizované. A pak se stává ve znaleckých posudcích, že vlastně zaměňují příčinu a důsledek a že prostě vidí dítě jako nevěrohodné, protože vykazuje známky posttraumatické stresové poruchy.“

3.9. ROZSUDEK

Na konci soudního procesu je vydán rozsudek. K této fázi byly identifikovány tyto problémy:

- Trauma se neprojevuje u oběti ihned, ale s odstupem času v řádu měsíců nebo let – trestný čin by se proto neměl vztahovat k bezprostředním důsledkům činu, ale k podstatě činu samotného.
- V praxi se nedostatečně využívá institut vykázání v situaci, kdy je rodič propuštěn z vazby domů a čeká nástup do výkonu trestu. Dítě pak není dostatečně ochráněno před pachatelem.

- V případě násilného chování k dětem je trest časově omezen a potom zapomenut (a vyhlazen), nejsou definovány následné postupy, jak ochránit děti po uplynutí trestu (např. dočasný zákaz činnosti s dětmi u pedofilů).
- Není definován jednotný postup, jak ochránit dítě, když se pachatel vrací domů po ukončení výkonu trestu – soudy nebo státní zástupci nehlídají.

„... opakovaně se mi stalo, že soud má na věc jiný právní názor, takže vstup do obydlí je povolen, ale zákaz styku já prostě neustále držím, takže jako mám za to, že jsou využívána, třeba já ho využívám v případě, kdy je pachatel propuštěn z vazby a s tím, že tedy vazbu nahradím právě tím předběžným opatřením.“

- Není definován orgán, který by byl zodpovědný za kontrolu plnění mírnějších forem rozsudku (př. Zákaz styku), za kontrolu naplňování soudních rozhodnutí, např. ambulantní léčba.
- Není definován nezávislý subjekt, který by citlivě dítě informoval o rozsudku.

3.10. DALŠÍ PROBLÉMY

- Registraci pro pomoc obětem trestných činů dělá ministerstvo spravedlnosti, ale tato pomoc je pak financována prostřednictvím sociálních služeb (MPSV).
- Nedostatek odborníků: psychologů, psychiatrů, dětských gynekologů a proktologů.
- Nedostatek spolupracujících organizací poskytujících odborné kvalitní služby pro dítě a rodinu.
- Chybí systematické vyhodnocování případů, které dopadly špatně (např. úmrtí dítěte) – v zahraničí jsou nezávislé komise, které analyzují případy a vydávají doporučení na změny v systému.

„... ve většině států světa je něco jako child death review committees. A my jsme oslovili v Čechách, kdo byl možný, nikdo nám neodpověděl, že by se to systémově řešilo. A dokonce jsme to řešili na Výboru pro práva dítěte a prostě v České republice jsou to možná jednotky případů, který se takhle jako prosáknou. ... child death review committees je, že dítě zemře nějakou nezvyklou příčinou, je nezávislá komise, která ten případ prošetří a učiní nějaké závěry a doporučení pro ten systém. Že i ty případy, který byly teď v poslední době, kdy dítě zemřelo řekněme za přítomnosti matky, a vlastně zapadnou, nikdo je dál nebude řešit.“

„... a každý ten případ toho dítěte by měl sloužit především jakoby k poučení, tomu, co změnit, může to být úplně drobnost a taková komise by prostě měla být ustanovená a její ustanovení ani nevyžaduje významné legislativní prvky.“

- Trestní zákoník nepracuje s pojmem zanedbávání dítěte.

„... většina těch dětí přichází o život právě v zanedbávajících rodinách a vlastně jako slovo zanedbávání není jakoby trestným činem v tom trestním zákoníku. Opravdu, buď je to matka, že je závislá, nebo podobně. To zanedbávání je tady taky podceňovaný jako.“

- Soudy nejsou připravené na revizi a vyhodnocování dopadů jejich rozhodnutí (+ obava o vážnost a důvěryhodnost soudů).
- OSPOD mají znesnadněnu práci podřízeností pod městské úřady a metodickým vedením jak kraje, tak MPSV – nesoulad.

- Nejednotnost postupů v rámci celého procesu, tj. od oznámení až po vynesení rozsudku, způsobuje rovněž roztříštěnost problematiky do více rezortů – MPSV, MV, MSp, MZd.
- Nedostatečná osvěta dětí v tématu syndromu CAN a domácího násilí – nevědí, co už pro ně není bezpečné, a měly by požádat o pomoc.

„... role té školy je velmi důležitá, protože ze svých trestních řízení, opakovaně se mi stává, že ta prvotní informace jde právě ze školy. Měla jsem několik případů, kdy byly přednášky v té škole týkající se domácího násilí a to dítě teprve na té přednášce poznalo, že to, co se mu doma děje, to prostě není normální, a začalo to právě řešit.“

4. SHRNU TÍ

Problematika násilné trestné činnosti páchané na dětech představuje bohužel stále závažný problém, který aktuálně ještě více umocnila epidemie způsobená nemocí COVID-19 a důsledky souvisejících opatření, která budou mít dlouhodobý dopad na celou společnost a především na děti již dříve ohrožené.

Cílem kulatého stolu bylo poukázat na aplikační problémy zákonů v praxi s následnými negativními dopady na dětské oběti. Problémy se kumulovaly především v oblastech, kde je vyžadována spolupráce více subjektů, a v oblastech, kde dochází k aplikaci práva, u kterého nejsou k dispozici jednoznačné praktické výklady, často se například objevovaly problémy související s aplikací práv ,zvláště zranitelné oběti‘.

Řada problémů souvisela také s nedostatečnou metodickou podporou dílčích aktérů procesu, kvalitou a dostupností znaleckých posudků, chybějícími standardizovanými vyhodnocovacími nástroji nebo chybějící sdílenou evidencí ohrožených dětí. Odborníci upozorňovali také na nedostatečnou edukaci relevantních odborníků a osvětu široké veřejnosti.

Výsledky poukazují na řadu konkrétních oblastí, ve kterých je možné dosáhnout zlepšení i v krátkodobém horizontu za relativně nízkých nákladů, jako je například tvorba v praxi aplikovatelných výkladů práv nebo tvorba metodických pokynů a postupů, a to především v oblastech víceoborové spolupráce. Výsledky také naznačují oblasti, ve kterých je třeba provést hlubší analýzu, především v ohledu využívání existujících legislativních nástrojů, popř. důvodů jejich nevyužívání.

Nadace Sirius děkuje všem zúčastněným odborníkům za účast na odborném kulatém stole a cennou spolupráci v oblasti ohrožených dětí.

